

GUNNAR VAIDLA

Elagu tsaar Boriss Fjodorovitš

Kui küünlaku viimasel päeval Estonia teatris lõppes Boriss Godunovi etendus ning osatäitjad ja teatri juhtivad jõud kogunesid lavale, et Teo Maiste auks kanda ette Neeme Kuninga – Donizetti “juubelikantaat”, tabasin end mõtelt, et see on ju teatri hiilgeaeg, kui laval on korraga Teo Maiste, Mati Palm, Ivo Kuusk.

sünge ja must nagu kogu ajastu (stseen kiriku ees). Olen jälginud ooperit nii saalist kui rõdult ja poolehoid on viimase kasuks, kust avaneb paremini kogu sümboolika ja mänguruum.

Mussorgski ise on lavateose nimetanud muusikaliseks rahvadraamaks, rõhutades sõ-

mõlemas kandvas stseenis (monoloog esimeses vaatuses ja jutustus viimases pildis) vastandub võimuesindajatele, üks tulevane isehakanu ja teine see päris, kelle võimutee on loojangul. Tulevase isehakanu Grigori roll on Vello Jürna kehastuses saanud mitmetahulise lahenduse, vokaalis on hästi välja kujundatud

Elagu tsaar Boriss Fjodorovitš

Kui küünlaku viimasel päeval Estonia teatris lõppes Boriss Godunovi etendus ning osatäitjad ja teatri juhtivad jõud kogunesid lavale, et Teo Maiste auks kanda ette Neeme Kuninga – Donizetti “juubelikantaat”, tabasin end mõtelt, et see on ju teatri hiilgeaeg, kui laval on korraga Teo Maiste, Mati Palm, Ivo Kuusk. Muidu estoonlased ise ja teatrisõbrad räägivad ikka tippajast, kui laval olid Ots, Kuusik, Krumm.

Möödunud kevadel Estonias lavastatud Mussorgski rahvadraama kohta olen kuulnud erinevaid arvamusi, mis lähevad lahku lavastuse ja lavakujunduse, mitte aga muusikalise teostuse osas. Kes loodavad näha lavapildis sära ja hiilgust, kulda ja karda, nende ootused ei ole täitunud. Mulle on Neeme Kuninga lavastus sümboolne, aga saan ka aru, kust tulevad erinevused. Selleks, et lavastust mõista, peab tundma-teadma vene ajalugu selle paljude keerdkäikudega. “Segane ajastu”, kus Boriss Godunovi saatust varjutab veretöö ja kogu tegevuse telg on seotud võimuihalusega (Boriss, Šuiski, Grigori). Sümbolne lavakujundus Anna Kontekilt annab visuaalse mänguruumi. Kolmnurkade-trapetsite kaldpind haakub piltide tegevusliinidega: kui tsaar ja rahvas on ühtne (kroonimisstseen) on kolmnurk üks tervik, lõpus liigendab seda troon, kust Boriss alla veereb ja asemele asub Grigori koos Marinaga. Võimu- (kolmnurga) tipp on küllil Poola pildis. Philippe Mombellet’ valgusrežiini lisab kõnekaid rõhuasetusi: näiteks pildis, kus Pimeni monoloogi kaudu avaneb Borissi minevik ja sünnib Grigori hullumeelne idee, seisab punaseks (veriseks) värvunud tipp eraldi. Ka lava tagaplaan on kõnekas, kord täidavad seda valguskiired (ooperi algus), siis on kõik jälle

sünge ja must nagu kogu ajastu (stseen kiriku ees). Olen jälginud ooperit nii saalist kui rõdult ja poolehoid on viimase kasuks, kust avaneb paremini kogu sümbolika ja mänguruum.

Mussorgski ise on lavateose nimetanud muusikaliseks rahvadraamaks, rõhutades sõna osatähtsust, inimkõne nüansside väljatoomist. Tekst peab saali kostma, ka keelevarjundid ja rohked arhaismid, olgu siis solistidelt või koorilt. Koor kogu arvuka tüüpidegaleriiga on ooperi üks peategelasi ja sellena ta ka etenduses mõjub. Seekordset etendust dirigeeris Aivo Välja. Esimene pilt, kus muusikaski palju erinevaid liine, mõjus rabedana. Aga alates teisest pildist kuni finaali sujus lava ja orkestri koostöö ühtlases tõusujoones. “Boriss Godunov”, maailma ooperiliteratuuri üks tähtteos, on noorele dirigendile paras katsumus ja ta tuli sellega auga toime. Siiski soovitus – kuna kõik lauljad ei ole kandvuselt võrdsed ja on ka vahe, kas lauldakse lavasügavuses või ees, tasuks väga jälgida, et orkester lauljaid ei kataks.

Nüüd siis osatäitjatest. Naisrollid on kõik nagu kõrvalosad, ka Marina, kelle tujuka karakteri loob Riina Airene. Tublid on noored lauljad Julia Botvina (Fjodor) ja Julia Semjonova (Ksenja). Episoodilistest osadest jäävad meelde Ülle Tundla (kõrtsiperenaine) ja Mare Jõgeva (amm). Lustakalt-mahlakalt ja publiku naerupahvakute saatel loovad kerjasmunkade kujud Mart Laur (Varlaam) ja Mati Vaikmaa (Missail). Hea karakterroll on Mart Madiste Jurodivõi, kelle laulust kumab ettekuulutus ja valu rahva saatuse pärast. Süžee on ennekõike meeste mängumaa – võimu ja vaimu vahekord. Mati Palm Pimenina loob targa paljunäinud-kuulnud rauga kuju, kes

mõlemas kandvas stseenis (monoloog esimeses vaatuses ja jutustus viimases pildis) vastandub võimuesindajatele, üks tulevane isehakanu ja teine see päris, kelle võimutee on loojangul. Tulevase isehakanu Grigori roll on Vello Jürna kehastuses saanud mitmetahulise lahenduse, vokaalis on hästi välja kujundatud poliitilise avantüristi teeseldud vagadus, kavalus, kõrkus, võimuiha. Ivo Kuusk loob suurepärase karakteri: tema vürst Šuiski on mees trumpidega, kes mängib Borissi saatuse kujunemisel olulist osa.

Vene ajalugu tunneb paljusid tsaare, Boriss Godunov valitses troonil aastatel 1598 – 1605. Juubilar Teo Maiste on Estonia laval valitsenud 1962. aastast peale, sellest tsaarina üle 20 aasta; ka oma 50. sünnipäeva tähistas ta Borissina eelmises lavastuses. Tsaar Boriss on väärikas roll. Erinevalt Puškinist, kelle tsaar on despoot, nägi Mussorgski tsaaris ennekõike oma puuduste ja vourustega inimest, kes troonile tõustes ägab süükoorma all, mis kannab endas hukkamise idu. Lõhestunud hingega tsaarist sisemonoloogis armastava isani, hullunud tsaarist sureva võimukandjani. Terve sülem värve ja varjun-deid! Teo Maiste on laulja, kelle töö vaimustab jätkuvalt nii truppi kui publikut. Tema hää, sõna ja artistlikkus on harmoonilises tasakaalus. Ta tunnetab oma kangelast kaanest kaaneni. Merike Vaitmaa on kirjutanud: “Meie heitliku kunstikliimaga ooperiteatris on Teo Maiste alati olnud nagu mingi turvaline kindlus, tema laval olles võid kuulda professionaalset laulmist ja kostüümi sees näha tegelase elus hinge. Laval on kunst.” (Teater.Muusika.Kino, 1992 nr. 2). Need sõnad võib julgesti üle kanda ka tänasesse päeva.

RAILI SULE